

различные подходы к определению методической компетентности и на их основе конкретизируется структура данного понятия в профессиональной подготовке учителей музыки.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, методическая компетентность, учитель музыки.

Martynyuk O.

THE METHODOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC AS A STRUCTURAL COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE

In article on the basis of analysis clarifies the definition of «methodical competence», reveals the degree to research this issue in domestic and foreign scientific circles, analyses different approaches to the definition of technical competence and on their basis to specify the structure of the given concept in the professional training of music teachers and summarizes the pedagogical heritage of music and theoretical areas that have developed in some theoretical and methodological system and became the basis of methodical preparation of the teacher of music.

Summarizing, we can conclude that the basis for the development of professional pedagogical competence is self-culture (the ability and willingness to self-determination, self-realization, and self-development). He takes responsibility for his decisions, defines the purpose, based on their own views. The analysis of scientific papers gives reason to believe that one of the components of professional and pedagogical competence is methodical competence. The competent specialist is also a personality who understands and reflects their values, compares and evaluates himself, his future projects. Therefore, knowledge, skills, tools of material for the formation of personality imposed on their own socio-cultural, spiritual experience of the individual.

So, having considered the phenomenon of methodical competence from the perspective of outstanding teachers and methodologists, it can be represented as an integrative body of knowledge, skills and personal, individual and subjective qualities of the specialist who methodically formed right to design and rationale cognitive, educational and developmental aspects of the learning process, while maintaining individual unique factors, manifested in pedagogical and scientific-methodological activities. This approach to competence detects the person's ability to be mobile in certain situations, effectively, confidently and effectively act based on appropriate knowledge, skills and experience.

Key words: competence, professional competence, methodical competence, music teacher.

Подано до редакції 13.03.2015.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Лабунець В.М.

УДК 378:37.04

© 2015

Ревенчук І.А., Чуприна А.С., Шатовська Т.Б.

НАВЧАННЯ ДОРОСЛИХ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Необхідність підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації внесла корективи в розділи педагогіки, які орієнтуються на придбання знань, умінь і навичок, пов'язаних з розвитком і навчанням дорослих.

У статті розглядається особливості навчання дорослих людей в системі безперервної освіти, а саме: поняття андрагогіки; описана структура безперервного навчання; комплекс теоретичних знань, що дозволяють зрозуміти феномен навчання дорослої людини, його мотивуючі чинники до навчання; сукупність принципів, що визначають успішність діяльності викладача-андрагога.

Ключові слова: навчання дорослих, андрагогіка, андрагог, безперервне навчання; особливості навчання дорослих.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Андрагогіка як сфера соціальної практики передбачає придбання професійних установок, знань, умінь, навичок, ціннісних відносин для навчання дорослих.

У науковому контексті андрагогіка розглядає такі категорії, як людина, дорослість, освіта дорослих, безперервна освіта, андрагогі (загальна назва фахівців, що працюють у сфері освіти з навчання дорослих) [1].

Під основами андрагогіки мається на увазі [1]:

– комплекс теоретичних знань, що дозволяють осмислити феномен навчання дорослої людини в контексті безперервної освіти;

– сукупність принципів, що визначають успішність діяльності професійного андрагога;

– науковий опис особливостей освіти різних категорій дорослих людей.

Як наука, що пізнає та узагальнює практику навчання дорослих, андрагогіка дозволяє обґрунтовано формулювати і реалізовувати освітні цілі дорослих людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Сучасні дослідження в даній області розглядають:

– вивчення освітніх потреб різних категорій і груп населення з урахуванням віку, поля, соціального статусу, рівня професійної підготовки, стану здоров'я;

– вивчення та моделювання напрямків, форм і функцій освітньої діяльності дорослої людини на рівні базової та додаткової професійної освіти, самоосвіти, освітнього дозвілля;

– розробка змістовно-цільового, технологічного, кадрового забезпечення системи освіти дорослих.

В умовах абсолютного старіння населення, відсоток осіб, яким потрібна додаткова освіта, постійно зростає і це обумовлено рядом причин:

– виникає необхідність компенсувати в базову загальнокультурну освіту дорослих, які не володіють багатьма сучасними знаннями та вміннями;

– розвиток наукомістких та інтелектуально ємних виробництв різко підвищує вимоги до рівня кваліфікації працівників, стимулюючи їх брати участь у процесах підвищення кваліфікації та перепідготовки;

– інтенсивна зміна потреб ринку праці з одного боку веде до вивільнення значної кількості працездатних людей, а з іншого - вимагає нових фахівців. Саме зі сферою освіти дорослих безпосередньо пов'язані можливість перенавчання людей, які втратили роботу і соціальна перспектива отримання ними після відповідної професійної та соціально-психологічної корекції гідно оплачуваних місць роботи;

– звільнення в запас військовослужбовців веде до необхідності пошуку і освоєння ними нових сфер професійної діяльності, пов'язані з перепідготовкою та соціально-психологічною адаптацією;

– розвиток сучасних комп'ютерних технологій відкриває принципово нові можливості для безперервної професійної освіти та інтеграції в суспільство дорослих інвалідів;

– перспективною є ідея повернення в соціум людей, які вчинили правопорушення і перебувають у місцях позбавлення волі, через їх соціальну реабілітацію і духовний розвиток через різні форми освіти.

Таким чином можна говорити про тенденцію постійного розширення контингенту, що підпадає під визначення «дорослі, які потребують освіти та професійну підготовку». Це служить стимулом до розвитку в суспільстві різноманітних напрямків і форм андрогогічної діяльності.

Формулювання цілей статті... Завданнями статті є обґрунтування ролі формування ключових компетенцій як мети перепідготовки та підвищення кваліфікації дорослих.

Виклад основного матеріалу дослідження... Під безперервною освітою професійно-педагогічне товариство розуміє ряд термінів: освіта дорослих (adult education, l'education des adultes, Erwachsenenbildung), навчання протягом усього життя (lifelong learning, continuing education), перманентне навчання (permanent education), відновлююче навчання (recurrent education), подальше навчання (further education, Weiterbildung).

Серед функцій безперервної освіти виділяють: розвиваючу (задоволення духовних запитів особистості, потреб творчого зростання), компенсуючу (заповнення прогалів у базовій освіті), адаптивну (оперативна підготовка і перепідготовка в умовах мінливої виробничої і соціальної ситуації), інтегруючу в незнайомий культурний контекст, повторної соціалізації.

Структура безперервної освіти включає наступні види освіти:

– формальне регламентується, нормується з боку держави і суспільства. Способами такої регламентації є стандарти, освітні системи, закріплені на законодавчому рівні. Люди, що отримали формальну освіту, набувають сукупність законодавчо встановлених прав, підставою для надання яких служить документ (свідоцтво, атестат, диплом) державного зразка;

– неформальне включає в себе всі види освітніх програм та навчальних курсів, що не дають права на отримання сертифіката, що забезпечує зміну професійного статусу. Іноді даний вид освіти відіграє компенсуючу або адаптивну роль для людей, які з будь-яких причин не отримали формальну освіту;

– інформальне (тобто перебуває поза будь-якою формою) мається на увазі навчання, «вбудоване» протягом життя, що здійснюється в процесі спілкування, яке відбувається під впливом ЗМІ, моди, читання книг, просвітницьких акцій, при осмисленні власного досвіду.

Мотивації дорослих до навчання. Потреба в оновленні інформації є однією з основних потреб. Необхідність постійного оновлення знань, умінь, навичок, придбання додаткового освітнього досвіду обумовлена:

– постійною появою в житті людини проблем, вирішення яких вимагає від нього додаткового придбання знань, умінь, навичок, досвіду діяльності, зміни установок, об'єктивно стають джерелом мотивації до навчання;

– наявністю у людей будь-якого віку своїх інформаційних запитів;

– здатністю людини до навчання незалежно від віку;

– накопиченням кожним з нас досвіду, що стає змістовною основою освіти для інших.

У змістовному сенсі кожен етап навчання відбувається по-різному. Освітня інформація може нести для дорослого різне смислове навантаження. Вона залежить від потреб людини.

Коло тем, призначених для обов'язкового освоєння обумовлено:

– віковими обмеженнями;

– послідовною зміною освітньої ситуації (школяр, студент, слухач тощо);

– пошуком сенсу життя і особистим інтересом;

– типовими соціальними та соціально-психологічними ситуаціями (зміна роботи, втрата роботи, переїзд, міграція, вихід на пенсію тощо);

– виконанням певних державних робіт (служба в армії, робота в структурі влади).

Характер знань з андрагогіки. Якщо оцінювати придбані знання за ступенем значущості для життєдіяльності суб'єкта, то можна виділити наступні їхні якісні характеристики:

– фундаментальні (визначають на досить тривалий період світорозуміння, є результатом інтеграції інформації);

– прикладні (допомагають здійснити певні дії);

– випереджаючі (знання на майбутнє);

– супроводжуючі (знання, що виникають або запропоновані ззовні, необхідних для типових освітніх потреб, обумовлених закономірностями у розвитку життєвої проблематики);

– компенсуючі (заповнюють брак освітній або будь-якої інформації, що необхідна для ефективної роботи та життєдіяльності);

– коригувальні (знання необхідні для зміни особистісних, поведінкових, комунікативних проявів людини);

– розвиваючі (служать стимулом до індивідуально – особистісного розвитку);

– підтримуючі (знання, необхідні для вирішення окремих проблем та подолання кризових ситуацій);

– доповнюючі (додаткові знання, пов'язані з постійним розвитком інформаційного потоку).

Організуючи навчання дорослих людей, необхідно представляти типові зовнішні і внутрішні труднощі, з якими стикається дорослий в сучасному освітньому середовищі.

Чим старша людина, тим складніше їй включитися в освітні процеси в силу безлічі внутрішніх перепон, а саме:

– психофізіологічні (виникнення бар'єру щодо власної здатності до навчання);

– соціально-психологічні (багатьом дорослим некомфортно опинитися в ролі учня);

– соціальні (відсутність необхідності нового рівня освіченості з боку соціуму або його надмірність для професійного статусу часто робить для дорослої людини безглуздим продовження (нарощування) своєї освіти);

– психолого-педагогічні (несформованість установки на необхідність навчання, як процесу безперервного).

Смислові установки дорослої людини і мотивація навчання усвідомлені і відрізняються чіткістю прояви, тому навчання для дорослого це один із способів самореалізації у професійній діяльності.

Для викладача андрагога – людини, професійний обов'язком якої є навчання дорослого, – основним завданням це допомагати своїм слухачам у формуванні передумов для самовизначення і вибору освітнього простору. При цьому педагог має враховувати:

– проблематику людини певної вікової категорії його психофізіологічні особливості, статус;

– змістовно-смислову спрямованість освітньої діяльності (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації);

– сформовані стереотипи навчання та спілкування;

– специфіку індивідуальних інформаційних потреб;

– освітні запити часу;

– попит на ринку праці.

Завданнями андрагогіки в системі післядипломної освіти для викладача є:

– здійснення діагностики типових та індивідуальних проблем аудиторії (ступінь мотивації на продовження освіти, інформаційний запит, актуальний рівень професійної компетентності, готовність навчатися в запропонованій формі, психофізіологічні і соціально-психологічні особливості, наявний освітній і професійний досвід та ін.);

– надання допомоги у самовизначенні та виборі необхідного темпу і режиму навчання;

– надання допомоги в адаптації до умов навчання (склад слухачів, зміст, способи роботи з інформацією);

– створення умов для позитивного настрою і розуміння перспектив особистісного та професійного зростання;

– формування ситуацій взаємодії групи в ході навчання;

– надання кожному слухачеві можливості самовиражатися і самостверджуватися в середовищі одногрупників і колег за рахунок презентації свого позитивного досвіду і виконання індивідуальних завдань;

– забезпечення реального розвиваючого просування в освоєнні освітнього змісту в логіці «динамічного трикутника» ставлення, свідомість-діяльність;

– гарантія надання слухачам конкретних освітніх послуг (теоретичного матеріалу, завдань, практичних прикладів проектів тощо), які можна співвіднести з майбутньою професійною діяльністю;

– психологічна допомога слухачам вийти з ситуації навчання, тобто без конфліктів повернутися в робочий контекст, намітити перспективи подальшого просування у професійній діяльності.

У ситуаціях перепідготовки, що спрямована на отримання нової спеціальності, паралельно з вирішенням суто професійно-освітніх завдань андрагог надає соціально-психологічну підтримку, необхідну при зміні або освоєнні принципово іншого професійного контексту. У цьому випадку відбуваються глибинні перетворення

сформованої раніше системи професійних знань, умінь, навичок, установок, що вимагає зняття певних стереотипів, вироблення нових ціннісно-смыслових орієнтирів.

Андрогогу, що працює в системі післядипломної освіти важливо знати, що різні напрямки освітньої діяльності вимагають активізації різних видів мислення.

Так при зустрічі з принципово новою інформацією (наприклад, перепідготовка за новою спеціальністю) активізується переважно образне і практичне мислення, оскільки спочатку людині необхідно сформувати загальне уявлення. Вербально-логічні форми мислення, для даного випадку, підключаються в незначній мірі.

Підвищення кваліфікації може здійснюватися як індивідуально, так і в групах.

У процесі підвищення кваліфікації, тобто при роботі на основі вже сформованого суб'єктивно знайомого досвіду, навпаки, більш продуктивними можуть виявитися вербальні форми освоєння навчальної інформації. Тому масове захоплення так званими активними формами навчання в системі підготовки дорослих не завжди є виправданим.

Сьогодні види освіти найчастіше перетинаються, забезпечуючи безперервність навчання.

Висновки... Безперервне навчання в цілому може бути визначено як навчання, що відбувається протягом усього життя: навчання гнучке, різноманітне і доступне в різний час і в різних місцях. Безперервне навчання відбувається для різних сфери діяльності, сприяє навчанню за рамками традиційного навчання і протягом усього дорослого життя (тобто після обов'язкової освіти).

Ключові компетенції протягом всього життя є поєднанням знань, умінь і навичок, відповідних до контексту діяльності. Вони особливо необхідні для самореалізації та розвитку, соціальної інтеграції, активної громадянської позиції та зайнятості.

Ключові компетенції мають важливе значення в суспільстві знань і гарантують більшу гнучкість робочої сили, що дозволяє швидше адаптуватися до постійних змін в умовах все більш взаємопов'язаному світі. Вони також є важливим фактором в галузі інновацій, продуктивності та конкурентоспроможності, а також вони сприяють мотивації і задоволеності працівників та якості роботи.

Ключові компетенції повинні бути придбані: молодими людьми, в кінці їх обов'язкової освіти та професійної підготовки, оснащення їх до дорослого життя, зокрема, до трудового життя, в той час як формування основи для подальшого навчання; дорослі протягом усього їхнього життя, в рамках процесу розробки та оновлення навичок.

Придбання ключових компетенцій вписується в принципи рівності та доступу для всіх. Це посилення рамки також відноситься, зокрема перебувають у несприятливому становищі груп, освітній потенціал потребує підтримки. Приклади таких груп включають людей з низьким базовим навичкам, випускників школи, тривало безробітних, людей з обмеженими можливостями, мігрантів тощо.

Головна мета перепідготовки та підвищення кваліфікації дорослих – це забезпечення вдосконалення професійної діяльності, отримання певних знань і навичок.

Розвиток особистості дорослої людини в її професійному полі діяльності стає можливим якщо:

- з професійною діяльністю у людини пов'язані смисли і цінності;
- професійна діяльність дозволяє реалізовувати свої творчі здібності;
- результати праці і постійне підвищення кваліфікації отримують позитивну соціальну підтримку;
- у професійній діяльності виникають професійні запити, стимулюючи продовження освіти;
- у сфері професій дорослий виступає в якості суб'єкта, здатного впливати на вдосконалення спільного результату праці.

Запити дорослої людини в системі підвищення кваліфікації пов'язані в основному з бажанням підвищити рівень професійної компетенції, самовизначитися в професійній сфері, продовжити загальнокультурний розвиток.

Використана література :

1. Колесникова И.А., Марон А.Е., Тонконогая Е.П. Основы андрагогики [Текст] : Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений /И.А. Колесникова, А.Е. Марон, Е.П. Тонконогая и др.; Под ред. И.А. Колесниковой. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 240 с.

Ревенчук И.А., Чуприна А.С., Шатовская Т.Б.

ОБУЧЕНИЕ ВЗРОСЛЫХ В СИСТЕМЕ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Необходимость подготовки, переподготовки и повышения квалификации внесла коррективы в разделы педагогики, которые ориентируются на приобретение знаний, умений и навыков, связанных с развитием и обучением взрослых.

В статье рассматриваются особенности обучения взрослых людей в системе непрерывного образования, а именно: понятие андрагогики; описана структура непрерывного обучения; комплекс теоретических знаний, позволяющих понять феномен обучения взрослого человека, его мотивирующие факторы к обучению; совокупность принципов, определяющих успешность деятельности преподавателя – андрагога.

Ключевые слова: обучение взрослых, андрагогика, андрагог, непрерывное обучение; особенности обучения взрослых.

Revenchuk I., Shatovska T., Chuprina A.
ADULT LEARNING IN CONTINUING EDUCATION

A training programs, retraining programs and professional development made adjustments to the sections of pedagogy. It is focus on knowledge acquisition and skills with the adults development and their training.

The article focuses on the features of training adults in continuing education, namely: the concept of andragogy; describes the structure of lifelong learning; complex theoretical knowledge for understanding the phenomenon of adult learning, their motivating factors for learning; a set of principles that determine the success of the teacher-andragogist.

Lifelong learning may be broadly defined as learning that is pursued throughout life: learning that is flexible, diverse and available at different times and in different places. Lifelong learning crosses sectors, promoting learning beyond traditional schooling and throughout adult life (post-compulsory education).

Key competences for lifelong learning are a combination of knowledge, skills and attitudes appropriate to the context. They are particularly necessary for personal fulfillment and development, social inclusion, active citizenship and employment.

Key competences are essential in a knowledge society and guarantee more flexibility in the labor force, allowing it to adapt more quickly to constant changes in an increasingly interconnected world. They are also a major factor in innovation, productivity and competitiveness, and they contribute to the motivation and satisfaction of workers and the quality of work.

Key competences should be acquired by: young people at the end of their compulsory education and training, equipping them for adult life, particularly for working life, whilst forming a basis for further learning; adults throughout their lives, through a process of developing and updating skills.

The acquisition of key competences fits in with the principles of equality and access for all. This reference framework also applies in particular to disadvantaged groups whose educational potential requires support. Examples of such groups include people with low basic skills, early school leavers, the long-term unemployed, people with disabilities, migrants, etc.

Key words: *adult education, andragogy, andragogist, lifelong learning; especially adult education.*

Подано до редакції 01.04.2015.

УДК: 371.15

© 2015

Ткаченко С.В.

**РІВНЕВИЙ АНАЛІЗ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

Статтю присвячено визначенню та характеристиці рівнів сформованості етичної компетентності майбутніх вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін. Наведено означення етичної компетентності, схарактеризовано її структурні компоненти, що дозволяють ефективно побудувати процес формування етичної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін, а також розробити методику діагностування досліджуваного феномена.

Ключові слова: *етична компетентність, майбутній учитель, суспільно-гуманітарні дисципліни.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сучасному етапі оптимізації шляхів розвитку України відбувається зміна сталих традицій, ментальних характеристик способу життя, стилю спілкування і взаємодії людей. Виникають нові соціальні норми, настанови. Сучасне суспільство потребує фахівців, які адекватно реагують на нові соціальні очікування, мобільні, здатні до творчого зростання і професійного самовдосконалення, постійного оновлення своїх особистісних ресурсів. Реалії сьогодення, яким притаманні нестабільність та суперечливість моральної атмосфери в суспільстві, вимагають пошуку та переоцінки шляхів і підходів до формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін з урахуванням політики нашої держави в галузі освіти та виховання. Саме етична компетентність, з одного боку, відображає відпрацьовану систему професійних норм і правил поведінки педагога, з іншого, – є психолого-педагогічним інструментом його впливу через особистісну поведінку на внутрішній світ учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідженню ролі компетентнісного підходу в освіті присвячено роботи таких науковців, як: В. І. Байденко, Н. Х. Насирова, О. В. Овчарук, А. В. Хуторський та ін. Значну увагу дослідники приділяють вивченню педагогічної компетентності вчителя як сукупності якостей, що визначають ефективність його професійної діяльності. В коло наукових інтересів увійшли такі аспекти компетентності, як-от: професійна (А. Ф. Адольф та ін.), педагогічна (В. П. Бездухов, Л. П. Большакова та ін.), психологічна (М. І. Лукьянова, Н. О. Яковлева та ін.), комунікативна (І. Д. Бех та ін.), життєва (І. Г. Єрмаков, Л. В. Сохань та ін.). Сутність етичної складової професійної компетентності вчителя присвячено роботи В. А. Писаренко, І. Я. Писаренко, І. О. Синиці, В. М. Чернокозова, І. І. Чернокозова та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – визначити та схарактеризувати рівні сформованості етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження... Етичну компетентність майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін визначаємо як складову їхньої професійної компетентності, що передбачає організацію етичної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, спрямовану на формування етичної поведінки, моральних